

อุดมการณ์ทางเพศที่ถ่ายทอดผ่านกลวิธีทางภาษาในวาทกรรมหนังสือเรียน ภาษาอังกฤษระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย¹

Gender Ideologies Conveyed Through Linguistic Strategies in Upper Secondary English Textbook Discourse

ไอยดา กลิ่นอัน², อรทัย ชินอัศรพงศ์³ และชมนาด อินทจามรรักษ์⁴
Aiyada Klinanon⁵, Orathai Chinakrapong⁶, and Chommanad Intajamornrak⁷

(Received: 24 October 2025; Revised: 13 February 2026; Accepted: 18 February 2026)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอุดมการณ์ทางเพศที่แฝงไว้ในหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่ใช้ในประเทศไทยและกลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่ออุดมการณ์ดังกล่าว โดยใช้แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของแฟร์คลอฟ (Fairclough, 1995) เป็นกรอบการศึกษาหลักในการวิเคราะห์ตัวบทหนังสือเรียนจำนวน 18 เล่ม รวม 380 ตัวบท ผลการศึกษพบว่าอุดมการณ์ทางเพศที่ปรากฏในหนังสือเรียนประกอบด้วย 3 ความคิดย่อย ได้แก่ 1. บทบาทและหน้าที่ของผู้ชายและผู้หญิง 2. ภาพในความคิดต่อผู้ชายและผู้หญิง และ 3. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายและผู้หญิง ซึ่งอุดมการณ์ดังกล่าวถ่ายทอดผ่านกลวิธีทางภาษาทั้งสิ้น 7 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำศัพท์ การใช้คำแสดงทัศนภาวะ การใช้โครงสร้างประโยค การใช้อุปลักษณ์ การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ การใช้มูลบท และการใช้สทบท ผลการศึกษายังบ่งชี้ว่าหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษยังคงผลิตซ้ำอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ แต่ก็เริ่มปรากฏแนวคิดสตรีนิยมที่ท้าทายกรอบความคิดเดิมและขยายบทบาททางเพศให้เท่าเทียมขึ้น

คำสำคัญ: อุดมการณ์ทางเพศ, กลวิธีทางภาษา, วาทกรรมหนังสือเรียน, วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “อุดมการณ์ในหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย: ตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์” หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีการศึกษา 2568

² นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

³ ดร., อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาศาสตร์ คติชนวิทยา ปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาศาสตร์ คติชนวิทยา ปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

⁵ Ph.D. student, Doctor of Philosophy Program in Linguistics, Faculty of Humanities, Naresuan University

⁶ Dr., Lecturer in Department of Linguistics, Folklore, Philosophy, and Religion, Faculty of Humanities, Naresuan University

⁷ Assistant Professor Dr., Lecturer in Department of Linguistics, Folklore, Philosophy, and Religion, Faculty of Humanities, Naresuan University

* Corresponding author, E-mail: adthem1155@gmail.com

Abstract

This research aimed to study gender ideologies implicated through linguistic strategies in upper secondary English textbook discourse used in Thailand. Framed within Fairclough's critical discourse analysis approach, the research examined a corpus of 18 textbooks comprising 380 texts. The findings showed that the textbooks consistently depict the ideological construction of gender, which consists of 3 sub-ideologies: (1) gender roles (2) gender stereotypes and (3) gender relations. These ideologies were conveyed through 7 linguistic strategies. These are lexical strategies, modality, syntactic structures, metaphor, rhetorical questions, presuppositions, and intertextuality. The findings further indicated that while English textbooks still reproduce patriarchal ideology, emerging feminist perspectives are beginning to challenge and equalize gender roles.

Keywords: Gender ideologies, Linguistic strategies, Textbook discourse, Critical discourse analysis

บทนำ

การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์เป็นการศึกษารูปแบบและโครงสร้างทางภาษาภายในวาทกรรมเพื่อทำความเข้าใจสังคม ช่วยให้เห็นกระบวนการใช้อำนาจ การครอบงำ และความไม่เท่าเทียมที่ผลิตและผลิตซ้ำภายใต้อุดมการณ์บางประการ แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายสำคัญของการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ คือ การทำความเข้าใจอุดมการณ์ที่แฝงอยู่เบื้องหลังการใช้ภาษา ทั้งนี้ แฟร์คลัฟได้อธิบายว่าการพิจารณาดังแต่ระดับการเลือกใช้คำศัพท์ รูปแบบโครงสร้างประโยค องค์ประกอบของตัวบท ไปจนถึงการตีความความหมายจะช่วยให้สามารถอธิบายความคิดหรืออุดมการณ์ที่ซ่อนอยู่ในวาทกรรมได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น และวาทกรรมหลักรูปแบบหนึ่งในสังคมไทยที่ผลิตซ้ำและกระจายไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ คือ วาทกรรมหนังสือเรียนซึ่งใช้เป็นสื่อการเรียนรู้หลักมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ให้การสนับสนุนทั้งด้านการจัดทำและด้านงบประมาณ ตัวบทในหนังสือเรียนจึงเป็นกลไกการสื่อสารสำคัญและมีศักยภาพสูงในการถ่ายทอดอุดมการณ์ ค่านิยม ความคิด หรือความเชื่อบางประการไปสู่เยาวชนไทย อีกทั้งในระบบการศึกษาของไทยมีครูผู้ซึ่งเป็นทีเคารพและได้รับการยอมรับในสังคมเป็นผู้ถ่ายทอด ตัวบทในหนังสือเรียนรายวิชาต่าง ๆ รวมถึงวิชาภาษาอังกฤษจึงเป็นวาทกรรมที่ได้รับการยอมรับว่าถูกต้อง เหมาะสม และสามารถเข้าถึงผู้อ่านได้จำนวนมาก (Sukwisith, 2011; Bureau of Academic Affairs and Educational Standards, 2017)

จากประสบการณ์การใช้หนังสือเรียนเป็นสื่อการเรียนรู้หลักในรายวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยพบว่าตัวบทในส่วนการอ่าน (reading texts) ของหนังสือเรียนดังกล่าวแฝงอุดมการณ์หรือชุดความคิดบางประการเกี่ยวกับค่านิยม ความคิด ความเชื่อ และทัศนคติของผู้ผลิตหรือผู้เรียบเรียงหนังสือเรียนซึ่งสามารถถ่ายทอดไปสู่ผู้เรียนหรือผู้อ่านได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง ก

My dad is a civil servant. He works for the government. My mom is a homemaker. I want something different for myself. I may become a basketball coach. I'm really interested in sports, and I play on the school basketball team.

(Dos Santos, 2015a, p. 32)

ตัวอย่างข้างต้นสะท้อนอุดมการณ์ทางเพศที่แบ่งแยกบทบาทของผู้ชายและผู้หญิงอย่างชัดเจน โดยกำหนดให้พ่อเป็นข้าราชการ ทำงานนอกบ้าน มีส่วนร่วมกับภาครัฐหรือสังคม ซึ่งเชื่อมโยงกับอำนาจ เศรษฐกิจ และการสร้างรายได้ ในขณะที่แม่เป็นแม่บ้าน ทำหน้าที่ดูแลบ้านและครอบครัว การนำเสนอเช่นนี้ ตอกย้ำค่านิยมดั้งเดิมที่มองว่าผู้ชายเป็นเสาหลักในการทำงานเลี้ยงดูครอบครัว ส่วนผู้หญิงรับผิดชอบ งานบ้านและการดูแลสมาชิกในครอบครัว

ตัวอย่าง ข

Akiane Kramarik is a very special teenager. She is a painter and a poet. Akiane is from Illinois, USA. Her mother, Forelli, is from Lithuania. Her father, Marcus, is a chef. He is American. She has got four brothers: Delfini, Jean, Illia and Aurelius. Akiane's family is very special to her. They are all very close.

(Evans & Dooley, 2020a, p. 13)

ตัวอย่างข้างต้นบรรยายสมาชิกในครอบครัวของ Akiane โดยระบุอาชีพของพ่อ (Marcus) ว่าทำงานเป็นหัวหน้าพ่อครัว (chef) แต่ไม่ได้ระบุอาชีพหรือการทำงานของแม่ สะท้อนอุดมการณ์ทางเพศ (gender ideology) เกี่ยวกับบทบาทของผู้ชายและผู้หญิงในครอบครัว เนื่องจากพบการให้ข้อมูลด้านอาชีพ เฉพาะผู้ชาย ในขณะที่ผู้หญิงระบุเพียงบทบาทในครอบครัวหรือภูมิหลัง โดยตัวอย่างกล่าวถึงแม่ของ Akiane เพียงว่ามาจากประเทศลิทัวเนีย (Lithuania) แต่ไม่มีกรกล่าวถึงงานหรืออาชีพ ตอกย้ำภาพจำว่าบทบาทหลักของผู้หญิงคือบทบาทในครอบครัว ไม่ใช่ในพื้นที่การประกอบอาชีพ อย่างไรก็ตามข้อความนี้อาจไม่ได้ตั้งใจตอกย้ำบทบาททางเพศ แต่การเลือกให้ข้อมูลเพียงฝ่ายเดียวก็สะท้อนแนวโน้มทางสังคมบางอย่างได้

จากตัวอย่างเห็นได้ชัดว่าวาทกรรมหนังสือเรียนเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดและผลิตซ้ำ อุดมการณ์ทางเพศไปสู่ผู้อ่านที่เป็นเยาวชน แต่ความรู้ภาษาอังกฤษยังคงถูกมองว่าเป็นกลางและโปร่งใส เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ศึกษาหาความรู้ และประกอบอาชีพ แต่แท้จริงแล้วความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือ ผลประโยชน์อาจแฝงมากับตัวบทในหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษซึ่งจัดเป็นเป็นวาทกรรมที่น่าเชื่อถือและ เข้าถึงผู้อ่านจำนวนมาก อุดมการณ์ที่ถ่ายทอดผ่านเนื้อหาในหนังสือเรียนจึงสามารถแทรกซึมสู่ผู้เรียนได้มาก ยิ่งขึ้นด้วย (Methitham, 2017) อย่างไรก็ตามการศึกษาเกี่ยวกับอุดมการณ์ทางเพศในหนังสือเรียนวิชา ภาษาอังกฤษที่ใช้ในประเทศไทยยังไม่ได้มีการศึกษาอย่างแพร่หลาย ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาอุดมการณ์ทางเพศ

และกลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่ออุดมการณ์ดังกล่าวในหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามแนวทฤษฎีการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ของแฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995) ร่วมกับแนวคิดของฟาน เดจ์ (van Dijk, 2006) ในการวิเคราะห์ข้อมูลภาษาเพื่อวิพากษ์การใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมในสังคม วิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม และวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาอุดมการณ์ทางเพศที่แฝงไว้ในหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามแนวคิดทฤษฎีการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์
2. เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่ออุดมการณ์ทางเพศในหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามแนวคิดทฤษฎีการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

ระเบียบวิธีวิจัย

1. การกำหนดข้อมูลและการเก็บข้อมูล

งานวิจัยนี้แบ่งภูมิภาคของประเทศไทยออกเป็น 6 ภูมิภาคตามคณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติ ซึ่งประกอบด้วย ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (cluster sampling) เพื่อรวบรวมรายชื่อจังหวัดจากแต่ละภูมิภาคเป็นแหล่งเก็บข้อมูล แล้วจึงสุ่มเลือกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาจากเว็บไซต์เขตพื้นที่การศึกษาของแต่ละจังหวัดในกลุ่มตัวอย่างเพื่อรวบรวมหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่ใช้จริงในปีการศึกษา 2567 รวมทั้งสิ้น 18 เล่ม ประกอบด้วย หนังสือ Upload 4-6, Go Beyond 4-6, New World 4-6, Upbeat 4-6, New Frontiers 4-6, และ Focus 1-3 โดยมีตัวบทอ่านรวม 380 ตัวบท

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมหนังสือเรียนดังกล่าวจากห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานครและห้องสมุดคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าตัวบทในหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นประโยคและข้อความที่มีความซับซ้อนทั้งทางไวยากรณ์ภาษาและความหมาย โดยเฉพาะบทอ่านที่นำเสนอเรื่องราวการดำเนินชีวิตของผู้ใช้ภาษาอังกฤษจากทั่วโลกและสื่ออุดมการณ์เกี่ยวกับเพศไปสู่ผู้อ่าน อีกทั้งการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษโดยทั่วไปมักมีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนอ่านจับใจความสำคัญจากบทอ่านอยู่เสมอ ผู้เรียนจึงต้องอ่านเนื้อความในบทอ่านซ้ำหลายครั้งเพื่อหาใจความสำคัญของเรื่อง ผู้วิจัยจึงเลือกใช้เฉพาะบทอ่านในการวิเคราะห์ข้อมูล

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1. วิเคราะห์ตัวบทหนังสือเรียนตามแนวทฤษฎีการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของแฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995) ทั้ง 3 มิติ โดยมิติที่ 1 ตัวบท (text) ศึกษาเฉพาะวัจนภาษาที่เป็นข้อความในส่วนการอ่านในหนังสือเรียนเท่านั้น การวิเคราะห์จะพิจารณาองค์ประกอบของตัวบททั้งในระดับคำ วลี ประโยค และย่อหน้าของตัวบทว่า

สามารถประกอบสร้างความคิดหรืออุดมการณ์ให้แก่ผู้อ่านได้อย่างไร โดยพิจารณาร่วมกับเกณฑ์การพิจารณา กลวิธีทางวัจนภาษาของ Angkapanichkit (2019) ซึ่งประกอบด้วย กลวิธีทางศัพท์ กลวิธีขยายความ กลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม และกลวิธีทางวาทศิลป์ โดยใช้ตารางจำแนกประเภทของคำศัพท์และเปรียบเทียบคำศัพท์ที่เข้าร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้ชายและผู้หญิง โดยดัดแปลงตารางเก็บข้อมูลจากงานของ Sukwisith (2011) และ Klinanon (2019) จากนั้นจึงจัดกลุ่มความคิดย่อยเกี่ยวกับอุดมการณ์ทางเพศที่สื่อผ่าน กลวิธีทางภาษาต่าง ๆ ในหนังสือเรียน

2.2 ศึกษามิติที่ 2 วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมตามแนวคิดของแฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995) โดยศึกษา ตัวบทในแง่ที่เป็นผลผลิตของกระบวนการผลิต เป็นแหล่งข้อมูลของกระบวนการตีความ และศึกษาวิถีที่ตัวบท ผลิตขึ้นและเผยแพร่ออกไป ในการตีความบริบทของสถานการณ์การสื่อสารผู้วิจัยใช้ความรู้เรื่องปัจจัย ทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงลักษณะและความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร เพื่อพิจารณาว่า ตัวบทนั้นอยู่ในสถานการณ์การสื่อสารใด มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับตัวบทอื่นและสถาบันใดบ้างในสังคม โดยเฉพาะเรื่องเพศนั้นมีความรู้ความเข้าใจมาจากระบบปิตาธิปไตยซึ่งเพศชายมีอำนาจเหนือเพศหญิง ดังตัวอย่าง ก และ ข ที่ปรากฏในบทนำ การศึกษาในมิตินี้จะทำให้เข้าใจการดำรงอยู่ของวาทกรรมหนังสือเรียน และกระบวนการผลิตซ้ำอุดมการณ์ผ่านหนังสือเรียนภายใต้ระบบการศึกษาไทย

2.3 วิเคราะห์มิติที่ 3 วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม รวมถึงพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีปฏิบัติ ทางวาทกรรมกับวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม โดยพิจารณาการกำกับควบคุมของสังคมที่มีผลต่อ กระบวนการผลิตและกระบวนการตีความตลอดจนผลกระทบที่มีต่อสังคม เพื่อแสดงให้เห็นว่าวาทกรรมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางสังคมและเป็นวิถีปฏิบัติทางสังคมด้วย

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ตัวบท

ผลการศึกษาพบว่าอุดมการณ์ทางเพศที่แฝงอยู่ในตัวบทหนังสือเรียนประกอบด้วยความคิดย่อย เกี่ยวกับเพศหญิงและเพศชาย 3 ความคิดย่อย ได้แก่ 1. บทบาทและหน้าที่ของผู้ชายและผู้หญิง (Gender Roles) 2. ภาพในความคิดต่อผู้ชายและผู้หญิง (Gender Stereotypes) และ 3. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชาย และผู้หญิง (Gender Relations) โดยความคิดย่อยเกี่ยวกับเพศดังกล่าวสื่อผ่านกลวิธีทางภาษาหลากหลาย รูปแบบดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. บทบาทและหน้าที่ของผู้ชายและผู้หญิง (Gender Roles)

Blair (2007, as cited in Jaithiangtham, 2013) กล่าวว่า บทบาททางเพศสภาพ (Gender Roles) หมายถึง พฤติกรรม หน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้ชายและผู้หญิงซึ่งกำหนดขึ้นโดยสังคม ตั้งอยู่บน พื้นฐานความแตกต่างในการรับรู้ของสังคม ซึ่งจะกำหนดว่าผู้ชายและผู้หญิงควรที่จะคิด แสดงออก และรู้สึก

อย่างไรก็ตามเพศวิถีของพวกเขา และจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบกลวิธีทางภาษาที่นำเสนอความคิดเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของผู้ชายและผู้หญิง 3 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำศัพท์ การใช้โครงสร้างประโยค และการใช้สัทพจน์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 การใช้คำศัพท์

ฟาน เดจก์ (van Dijk, 1998) กล่าวว่าการใช้คำศัพท์เป็นกลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่ออุดมการณ์ในวาทกรรมได้อย่างชัดเจน เนื่องจากการเลือกใช้คำศัพท์สะท้อนความคิดหรืออุดมการณ์บางอย่างที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารไปสู่ผู้อ่านได้ การศึกษาครั้งนี้พบการปรากฏร่วมระหว่างคำศัพท์ที่ใช้สื่อถึงผู้ชายหรือผู้หญิงและคำกริยาแสดงการกระทำหรือพฤติกรรม คำนามแสดงพื้นที่ และคำนามแสดงบทบาทหน้าที่และอาชีพของแต่ละเพศ ซึ่งแสดงให้เห็นชุดความคิดย่อยเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของผู้ชายและผู้หญิงได้ โดยกลุ่มคำศัพท์ดังกล่าวสามารถจำแนกได้ตามประเภทของคำศัพท์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 1 คำที่ปรากฏร่วมกับคำที่ใช้สื่อถึงผู้ชายและผู้หญิงจำแนกตามประเภทของคำศัพท์

ประเภทของคำศัพท์	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลีที่เข้าร่วมกับคำที่ใช้สื่อถึงผู้ชาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลีที่เข้าร่วมกับคำที่ใช้สื่อถึงผู้หญิง
1. คำกริยาแสดงการกระทำหรือพฤติกรรม	- invented the first airplane, created the telegraph, discover penicillin, started a foundation (Evans & Dooley, 2020a, p. 82) - defeat the villains, save the world (Evans & Dooley, 2023a, p. 4) - become the first person in aerospace history, broke two jumping records (Dos Santos, 2015c, p. 47)	- hang the curtains, change the sheets on the beds, pick the kids up from school, pay some bills (Evans & Dooley, 2019, p. 84) - discovered light therapy, landed the plane and saved the passengers (Dos Santos, 2015b, p. 70)
2. คำนามแสดงพื้นที่	- the woods (Evans & Dooley, 2020a, p. 58), the gulf of fish, the shore (Dos Santos, 2015b, p. 36) - war (Evans & Dooley, 2020b, p. 46) - space, the international space station (Campbell et al., 2021b, p. 156)	- the greengrocer's, the local primary school, a bank (Evans & Dooley, 2020a, pp. 41, 68) - US Navy (Koe & Scafaru, 2022c, p. 25), a construction company (Reilly et al., 2023, p. 16)
3. คำนามแสดงบทบาทหน้าที่และอาชีพ	- father, husband (Evans & Dooley, 2020a, pp. 13, 28) - leader (Kay et al., 2023b, p. 101), president (Dos Santos, 2015b, p. 18), the	- mum, wife (Evans & Dooley, 2020a, pp. 28, 41) - homemaker (Dos Santos, 2015a, p. 32)

ประเภทของ คำศัพท์	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลีที่ใช้ร่วมกับ คำที่ใช้สื่อถึงผู้ชาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลีที่ใช้ร่วมกับ คำที่ใช้สื่อถึงผู้หญิง
	billionaire founder, CEO (<i>Campbell et al., 2021b, p. 156</i>), manager, the town sheriff (<i>Evans & Dooley, 2020a, p. 84</i>)	- foot soldiers, a world-class swimmer, secretary, hairdresser's assistant (<i>Evans & Dooley, 2020b, pp. 9, 24, 68, 70</i>) - a fashion designer (<i>Campbell et al., 2021a, p. 156</i>) - pilot (<i>Koe & Scafaru, 2022b, p. 25</i>)

ตารางข้างต้นแสดงการใช้คำศัพท์ที่ตัวบทหนังสือเรียนเลือกใช้ร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้ชายและผู้หญิง โดยผู้วิจัยแบ่งกลุ่มคำศัพท์ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ คำกริยาแสดงการกระทำหรือ พฤติกรรม คำนามแสดงพื้นที่ และคำนามแสดงบทบาทหน้าที่และอาชีพ การใช้คำศัพท์ดังกล่าวแสดงการแบ่งแยกบทบาทหน้าที่ตามเพศ รวมถึงอาชีพ พฤติกรรม และพื้นที่ของผู้ชายและผู้หญิงในสังคม โดยตัวบทหนังสือเรียนนำเสนอบทบาทหน้าที่และพื้นที่ของผู้ชายอย่างหลากหลาย ผลิตซ์ข้อความคิดว่าผู้ชายเป็นผู้สร้าง ผู้นำ หรือผู้ปกครองดูแล ดังแสดงให้เห็นจากการใช้กริยาวลีเกี่ยวกับการประดิษฐ์ การค้นพบ หรือความคิดริเริ่มที่หลากหลาย เช่น invented the first airplane (ประดิษฐ์เครื่องบินลำแรก), discover penicillin (ค้นพบยาเพนิซิลลิน), started a foundation (ก่อตั้งมูลนิธิ) เป็นต้น ในขณะที่นำเสนอผู้หญิงร่วมกับกริยาวลีเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวเพียงตัวอย่างเดียว คือ discovered light therapy (ค้นพบการบำบัดด้วยแสง) นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอพื้นที่ในสังคมของผู้ชายอย่างหลากหลาย เช่น the woods (ป่า), war (สงคราม), the shore (ชายฝั่ง), the international space station (สถานีอวกาศนานาชาติ) เป็นต้น แต่นำเสนอผู้หญิงร่วมกับคำนามแสดงพื้นที่ที่มีความหลากหลายน้อยกว่า เช่น the greengrocer's (ร้านขายผัก), the local primary school (โรงเรียนประถมศึกษาในท้องถิ่น) เป็นต้น การนำเสนอดังกล่าวสะท้อนบทบาทหน้าที่ของเพศหญิงเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบเรื่องอาหารและความเป็นอยู่ของลูก อีกทั้งยังสะท้อนการแบ่งแยกเชิงพื้นที่ที่ตามเพศที่ฝังรากอยู่ในวัฒนธรรมและสื่อการเรียนรู้โดยเฉพาะหนังสือเรียนมาอย่างยาวนาน

นอกจากนี้คำนามแสดงบทบาทหน้าที่และอาชีพสะท้อนอุดมการณ์บทบาทหน้าที่ของผู้ชายในฐานะผู้นำและผู้มีอำนาจในสังคม โดยแต่ละคำล้วนเชื่อมโยงกับภาพแทนของความเข้มแข็ง ความรับผิดชอบ และการควบคุมดูแลผู้อื่นในระดับต่าง ๆ เช่น ระดับครอบครัวพบคำว่า father (พ่อ) และ husband (สามี) ระดับองค์กรพบคำว่า CEO (ผู้บริหารสูงสุดขององค์กร), manager (ผู้จัดการ) ระดับประเทศและสังคมพบคำว่า leader (ผู้นำ), president (ประธานาธิบดี), sheriff (นายอำเภอ) เป็นต้น ในขณะที่คำนามแสดงบทบาทหน้าที่และอาชีพที่ปรากฏร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้หญิงสะท้อนอุดมการณ์บทบาทหน้าที่ของผู้หญิงใน

สังคมที่มีทั้งมิติของการเป็นผู้ดูแลและผู้ให้บริการ เช่น คำว่า mum (แม่), wife (ภรรยา), และ homemaker (แม่บ้าน) เน้นบทบาทดั้งเดิมของผู้หญิงในฐานะแม่และภรรยาผู้ดูแลครอบครัว และการนำเสนอควบคู่ไปกับบทบาทสมัยใหม่ queendom ที่แสดงถึงความสามารถและอิสระในพื้นที่นอกบ้านมากขึ้น เช่น การใช้คำว่า teacher (ครู), secretary (เลขานุการ), hairdresser's assistant (ผู้ช่วยช่างทำผม) ที่สื่อถึงบทบาทของผู้หญิงในฐานะผู้ช่วยเหลือหรือผู้สนับสนุน ขณะเดียวกันค่านามแสดงอาชีพ เช่น fashion designer (นักออกแบบเสื้อผ้า), pilot (นักบิน), และ world-class swimmer (นักว่ายน้ำระดับโลก) แสดงการขยายขอบเขตบทบาทของผู้หญิงในโลกสมัยใหม่ที่สะท้อนความสามารถ ความมั่นใจ และการก้าวข้ามข้อจำกัดทางเพศแบบดั้งเดิม อุดมการณ์ที่สะท้อนผ่านคำเหล่านี้จึงมีทั้งการคงอยู่ของภาพแทนผู้หญิงในบทบาทดั้งเดิม และการเปลี่ยนผ่านไปสู่ภาพแทนใหม่ของผู้หญิงที่มีศักยภาพและอำนาจในการกำหนดชีวิตของตนเองมากขึ้น

1.2 การใช้โครงสร้างประโยค

จากการศึกษาพบการใช้โครงสร้างประโยค 2 ลักษณะเพื่อสื่ออุดมการณ์เกี่ยวกับเพศ ได้แก่ การใช้ประโยคแสดงเงื่อนไขและการใช้ประโยคแสดงความขัดแย้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.1 การใช้ประโยคแสดงเงื่อนไข

การใช้ประโยคแสดงเงื่อนไขเป็นอีกกลวิธีหนึ่งที่ผู้แต่งหรือผู้เรียบเรียงหนังสือเรียนใช้เพื่อทำให้ผู้อ่านคล้อยตามชุดความคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศ โดยการกล่าวถึงเงื่อนไขเกี่ยวกับเพศและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนั้นมักเกี่ยวข้องกับบทบาททางเพศ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง 1

In the United Kingdom, the head of state is the ruling king or queen. The head of government is the prime minister. When a king or queen dies, his or her oldest living male relative takes the crown. If there are no male relatives to take over, the crown passes to the oldest female relative. The new monarch receives the crown at a coronation ceremony in Westminster Abbey.

(Evans & Dooley, 2020a, p. 61)

ตัวอย่างข้างต้นแสดงลำดับการสืบทอดตำแหน่งประมุขของสหราชอาณาจักร โดยใช้ประโยคแสดงเงื่อนไข "If there are no male relatives to take over, the crown passes to the oldest female relative." (ถ้าไม่มีญาติผู้ชายมาสืบทอดอำนาจ ตำแหน่งสูงสุดก็จะตกเป็นของญาติผู้หญิงที่อายุมากที่สุด) ข้อความดังกล่าวแสดงโครงสร้างทางสังคมที่ให้สิทธิทางการเมืองแก่ผู้ชายก่อนผู้หญิง ซึ่งตอกย้ำภาพจำทางเพศในสถาบันสูงสุดของประเทศ และแม้ว่าข้อความข้างต้นเป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์และกฎหมายแต่ยืดยาวของสหราชอาณาจักรแต่ก็แสดงให้เห็นว่าบทบาทของผู้นำทางการเมืองจำกัดด้วยเพศ สอดคล้องกับแนวคิดระบบชายเป็นใหญ่ที่มองว่าเพศหนึ่งมีสถานะ อำนาจ หรือคุณค่าทางสังคมสูงกว่าอีกเพศหนึ่ง เมื่อข้อความ

เหล่านี้ปรากฏในหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษที่ใช้ในประเทศไทยจึงอาจส่งผลต่อนักเรียนด้านการรับรู้ค่านิยมการปกครองประเทศโดยผู้ขายได้

1.2.2 การใช้ประโยคแสดงความขัดแย้ง

การใช้โครงสร้างประโยคแสดงความขัดแย้งเป็นอีกกลวิธีหนึ่งที่ใช้เพื่อให้ผู้อ่านคล้อยตามชุดความคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง 2

He pulled out the recipe he had found on the Internet. It had seemed quite difficult, but the lady at the supermarket had explained everything to him. "Fiona will love the surprise anniversary dinner," he thought. His wife always prepared the meals but tonight was going to be different!

(Evans & Dooley, 2023a, p. 59)

ตัวอย่างข้างต้นใช้ประโยคแสดงความขัดแย้งเพื่อบ่งชี้ว่าแม้การทำอาหารจะเป็นเรื่องยากสำหรับผู้ชายแต่กลับง่ายขึ้นได้เมื่อมีผู้หญิงมาอธิบายและช่วยเหลือ ข้อความนี้สะท้อนอุดมการณ์ทางเพศที่เชื่อมโยงผู้หญิงกับหน้าที่ในครัว โดยหนังสือเรียนนำเสนอผู้ชายในฐานะผู้ไม่คุ้นเคยและต้องพึ่งพาผู้หญิงในพื้นที่ดังกล่าว นอกจากนี้ประโยค "His wife always prepared the meals but tonight was going to be different!" (ภรรยาของเขามักจะเตรียมอาหารให้เสมอ แต่คืนนี้จะแตกต่างออกไป) ใช้โครงสร้างประโยคแสดงความขัดแย้งเพื่อเน้นความแตกต่างระหว่างความปกติและสิ่งพิเศษที่เกิดขึ้น กล่าวคือ ตัวบทชี้ว่าปกติแล้วการทำอาหารเป็นหน้าที่ของภรรยาซึ่งผลิตซ้ำความคิดว่าผู้หญิงมีหน้าที่ทำงานบ้านและทำอาหารเป็นหลัก ไม่ใช่หน้าที่ของผู้ชาย ดังนั้นการที่ผู้ชายทำอาหารจึงเป็นเรื่องพิเศษ

1.3 การใช้สหบท

แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1992) อธิบายว่า การใช้สหบท (intertextuality) เป็นกลวิธีทางภาษาที่ผู้เขียนใช้เพื่อแสดงให้ผู้อ่านรับรู้ถึงการมีอยู่ของแนวคิดหรือตัวบทอื่นที่เกิดขึ้นมาก่อน ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับข้อความหรือตัวบทในปัจจุบันในบางลักษณะ การศึกษาครั้งนี้พบว่า มีการใช้รูปภาษาที่สะท้อนขอบเขตของความคิดหรือตัวบทอื่นปรากฏอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะการอ้างอิงคำพูดของผู้อื่นด้วยเครื่องหมายคำพูดหรืออัญประกาศ (quotation marks) ซึ่งเรียกว่า ถ้อยคำแบบรายงานตรง (direct speech) ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการอ้างแหล่งที่มาของข้อมูลจากตัวบทก่อนหน้านี้อย่างชัดเจน เพื่อใช้เป็นเหตุผลและหลักฐานสนับสนุนแนวคิดของผู้เขียนเกี่ยวกับ บทบาททางเพศ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง 3

About 1.4 million fathers in the UK stay at home to look after their children. Tom, thirty-eight, is one of them. His wife Carol works for a construction company. After two years at home with their babies, she's happy to be back at work.

Tom, Billy and Eve have breakfast together. Then they look at picture books or Tom and Billy play ball in the park. Every day at eleven, Tom takes Billy to playgroup for two hours. Then he goes back home with Eve and works for an hour or two when the baby sleeps. Tom's a programmer, so it is easy to work at home.

Sharon Rivers, the playgroup teacher, says 'This situation is quite normal these days. In some families the mum looks after the children, but in many families, it's the dad. Some fathers want to stay at home and look after their children; some fathers stay at home because their wife earns more money. The important thing is that they all love their children.'

(Reilly et al., 2023, p. 16)

ข้อความดังกล่าวนำเสนอว่าผู้ชาย (Tom) มีบทบาทเป็นผู้ดูแลลูกที่บ้าน ขณะที่ภรรยาออกไปทำงานหาเงินนอกบ้าน ซึ่งเป็นการสลับบทบาททางเพศที่ต่างจากบรรทัดฐานดั้งเดิม นอกจากนี้ยังมีการใช้สหพจน์โดยอ้างคำพูดของครูใน playgroup ที่บอกว่า "This situation is quite normal these days." (ในปัจจุบันสถานการณ์เช่นนี้ดูเป็นเรื่องปกติ) เป็นกลวิธีที่ทำให้ผู้อ่านเห็นว่าบทบาทใหม่ของพ่อบ้านหรือพ่อเลี้ยงลูกไม่ใช่เรื่องแปลกอีกต่อไป แต่เป็นความปกติใหม่ (new normal) ในสังคม

ตัวอย่าง 4

The following is what some famous people (including politicians) have to say about politics.

Mothers all want their sons to grow up to be president, but they don't want them to become politicians in the process.

- John F. Kennedy, U.S. president

In politics if you want anything said, ask a man. If you want anything done, ask a woman.

- Margaret Thatcher, British politician

(Dos Santos, 2015b, p. 18)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นลักษณะของตัวบทที่สื่อให้รู้ว่ามีความคิดเห็นหรือตัวบทอื่นที่มีอยู่ก่อนแล้วจากการยกตัวอย่างคำกล่าวของนักการเมืองที่มีชื่อเสียงระดับโลกหลายคน โดยข้อความ "Mothers all want their sons to grow up to be president, but they don't want them to become politicians in the

process.” (แม้ทุกคนล้วนอยากให้ลูกชายเติบโตขึ้นเป็นประธานาธิบดีแต่ก็ไม่อยากให้พวกเขาเป็นนักการเมือง) ข้อความนี้สะท้อนอุดมการณ์ทางเพศในหลายมิติ ซึ่งประการแรก คือ การเน้นบทบาทของผู้ชายในฐานะผู้นำสูงสุดทางการเมือง โดยใช้ตำแหน่งประธานาธิบดีเป็นสัญลักษณ์ของความสำเร็จสูงสุดที่สังคมคาดหวังต่อเพศชาย ขณะที่หนังสือเรียนวางผู้หญิงในบทบาทของ “แม่” ผู้คอยสนับสนุนและสร้างความคาดหวังให้ลูกชายมากกว่าการเป็นผู้มีศักยภาพที่จะก้าวไปสู่ตำแหน่งดังกล่าวด้วยตนเอง ทั้งหมดนี้ยังคงจำกัดบทบาทความเป็นผู้นำให้กับเพศชาย และลดทอนความเป็นไปได้ของเพศหญิงในบทบาทเดียวกัน

ส่วนประโยค “In politics if you want anything said, ask a man. If you want anything done, ask a woman.” (ในทางการเมือง ถ้าคุณต้องการฟังคำพูดสวยหรูให้ถามผู้ชาย แต่ถ้าคุณต้องการให้มันเกิดขึ้นจริงให้ถามผู้หญิง) สะท้อนอุดมการณ์ทางเพศผ่านการใช้ประโยคแสดงการเปรียบเทียบขัดแย้งโดยวางผู้ชายและผู้หญิงไว้ในบทบาทตรงข้ามกัน คือ ผู้ชายกับการพูดหรือการเจรจา ส่วนผู้หญิงกับการลงมือทำการสร้างความแตกต่างเช่นนี้อาจสะท้อนบทบาทของผู้ชายและผู้หญิงในทางการเมืองได้ โดยการวางภาพของผู้ชายในฐานะผู้พูด ผู้สร้างถ้อยคำหรือวาทศิลป์ แต่ขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติจริง ในขณะที่ผู้หญิงได้รับยกย่องว่าเป็นผู้ลงมือทำให้งานสำเร็จลุล่วงได้จริง ข้อความนี้จัดเป็นวาทกรรมต่อต้าน (resistance discourse) เพราะเป็นการโจมตีและรื้อถอน “มายาคติทางเพศ” (gender myth) ในโลกการเมืองที่ผู้ชายเคยเป็นใหญ่ โดย Thatcher ใช้วิธีการพลิกกลับความหมายของคุณค่าทางเพศสภาพเพื่อตราบาปผู้ชายในสภาว่าเป็นเพียงพวก “ดีแต่พูด” แล้วยกย่องความเป็นหญิงให้เป็นสัญลักษณ์ของ “การลงมือทำ” อย่างไรก็ตาม แม้ข้อความจะดูเป็นการยกย่องเพศหญิง แต่ก็ยังเป็นการตีกรอบคุณค่าของผู้หญิงผ่านการเปรียบเทียบกับผู้ชายมากกว่าจะมองว่าเป็นศักยภาพของปัจเจกบุคคลโดยไม่ผูกกับเพศสภาพ

2. ภาพในความคิดต่อผู้ชายและผู้หญิง (Gender Stereotypes)

Blair (2007, as cited in Jaithiangtham, 2013) ได้นิยามภาพเหมารวมทางเพศ (Gender Stereotypes) ว่าเป็น ความเชื่อ รูปแบบ หรือชุดความคิด ไม่ว่าจะจริงหรือไม่ใช่ความจริงก็ตาม ซึ่งกำหนดจากลักษณะของผู้หญิงและผู้ชายที่พบเห็นได้ทั่วไป โดยในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้คำว่า “ภาพในความคิด” ซึ่งจากการศึกษาพบกลวิธีทางภาษาที่นำเสนอภาพในความคิดต่อผู้ชายและผู้หญิงผ่านหนังสือเรียน 5 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำศัพท์ การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ การใช้คำแสดงทัศนภาวะ การใช้โครงสร้างประโยค และการใช้มูลบท ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การใช้คำศัพท์

ผู้วิจัยพบการใช้คำศัพท์ที่สื่อถึงผู้ชายและผู้หญิงร่วมกับคำคุณศัพท์แสดงภาพในความคิดต่อผู้ชายและผู้หญิงดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ตัวอย่างคำคุณศัพท์ที่ใช้ร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้ชายและผู้หญิง

ประเภทคำศัพท์	คำศัพท์ที่ใช้ร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้ชาย	คำศัพท์ที่ใช้ร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้หญิง
คำคุณศัพท์แสดงลักษณะนิสัยหรือคุณสมบัติ	- busy, crazy (<i>Evans & Dooley, 2023b, pp. 15, 84</i>) - experienced (<i>Dos Santos, 2015b, p. 36</i>) - fantastic, successful, mad (<i>Campbell et al., 2021c, pp. 31, 124</i>) - talented (<i>Kay et al., 2023b, p. 88</i>) - moneyless (<i>Kay et al., 2023b, p. 77</i>) - genius, very strong, courageous, brave (<i>Evans & Dooley, 2020a, pp. 28, 16</i>)	- beautiful, dangerous, powerful, caring, patient, pretty (<i>Evans & Dooley, 2020a, pp. 28, 32</i>) - upset, tired (<i>Evans & Dooley, 2020b, p. 84</i>) - open-minded, small, light, cheerful (<i>Campbell et al., 2021b, pp. 92, 131</i>) - calm (<i>Koe & Scafaru, 2022b, p. 25</i>) - motivational (<i>Kay et al., 2023b, p. 29</i>)

กลุ่มคำศัพท์ที่ใช้ร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้ชายเชื่อมโยงกับภาพในความคิดต่อเพศชายอย่างชัดเจน โดยเป็นคำศัพท์ที่มีความหมายเชิงบวก เช่น strong (แข็งแรง), courageous (กล้าหาญ), successful (ประสบความสำเร็จ), และ talented (มีพรสวรรค์) แสดงถึงค่านิยมที่สังคมมักให้นิยามว่าผู้ชายเป็นผู้ที่มีความสามารถ แข็งแกร่ง กล้าหาญ และประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ในขณะที่คำว่า busy (ยุ่ง) และ experienced (มีประสบการณ์) สะท้อนบทบาทผู้ชายในฐานะผู้นำหรือผู้ทำงานหนักเพื่อความสำเร็จและครอบครัว ส่วนคำว่า crazy และ mad แม้มีความหมายเชิงลบแปลว่า บ้าคลั่ง แต่ในบางบริบทใช้เพื่อปกป้องถึงความบ้าบิ่น หรือ ความกล้าเสี่ยง ซึ่งสังคมมักมองว่าเป็นลักษณะชายแท้ ขณะที่คำว่า moneyless (ไม่มีเงิน) เมื่อเชื่อมโยงกับภาพของผู้ชาย มักสื่อถึงความล้มเหลวหรือขาดความสามารถในการเลี้ยงดูผู้อื่น ซึ่งตอกย้ำแรงกดดันทางสังคมว่าผู้ชายต้องมีฐานะมั่นคงและประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจ ดังนั้น คำศัพท์เหล่านี้จึงร่วมกันสร้างภาพในความคิดต่อผู้ชายว่าเป็นผู้ที่มีพลัง (strong) ฉลาด (genius) ประสบความสำเร็จทั้งส่วนตัวและครอบครัว (successful) ขณะเดียวกันก็ถูกคาดหวังไม่ให้ล้มเหลวหรืออ่อนแอ (moneyless)

ขณะที่กลุ่มคำศัพท์ที่ใช้ร่วมกับผู้หญิงผสมผสานทั้งด้านบวกและด้านลบ แต่ยังคงสะท้อนภาพในความคิดต่อเพศหญิงอย่างชัดเจน เช่น คำว่า beautiful (สวย), small (ตัวเล็ก) และ light (อ่อนโยน) สื่อถึงการให้ความสำคัญกับรูปลักษณ์ ความอ่อนโยน และความเปราะบางทางกายภาพ ซึ่งเป็นลักษณะที่สังคมมักให้นิยามความเป็นหญิงในอุดมคติ ขณะที่คำว่า caring (เอาใจใส่), patient (อดทน) และ calm (สุขุม) แสดงบทบาทของผู้หญิงในฐานะผู้ดูแล ผู้มีความอดทน อ่อนโยน และเสียสละเพื่อผู้อื่น ส่วนคำว่า cheerful (ร่าเริง) และ open-minded (ใจกว้าง) สะท้อนความคาดหวังให้ผู้หญิงมีบุคลิกที่เป็นมิตรและปรับตัวได้ง่าย เพื่อให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมและครอบครัว

อย่างไรก็ตาม จากตัวอย่างการใช้คำว่า powerful (มีพลัง) และ motivational (ที่มีแรงบันดาลใจ) แสดงภาพของผู้หญิงยุคใหม่ที่มีพลัง อิทธิพล และแรงบันดาลใจ ซึ่งเริ่มท้าทายขอบเขตภาพในความคิดเดิม แต่คำอย่าง upset (หงุดหงิด), tired (อ่อนแรง) และ dangerous (น่ากลัว) ก็ยังตอกย้ำภาพผู้หญิงว่า อ่อนไหว ทางอารมณ์หรือคาดเดายาก ซึ่งเป็นทัศนคติที่พบได้บ่อยในสื่อและวาทกรรมทั่วไป ดังนั้น คำศัพท์ในตัวอย่างโดยรวมจึงสะท้อนทั้งการคงอยู่ของภาพในความคิดต่อผู้หญิงที่มีลักษณะอ่อนโยน เป็นผู้ดูแล ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เริ่มเปิดพื้นที่ให้ผู้หญิงมีพลัง อำนาจ และความมั่นใจมากขึ้นในบทบาทของตนเอง

2.2 การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์

การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ เป็นหนึ่งในกลวิธีทางวาทศิลป์ที่พบได้ในวรรณกรรมหลากหลายประเภท Puapattanakun (2013) อธิบายว่า คำถามเชิงวาทศิลป์ หมายถึง คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบแต่เว้นที่ว่างให้ผู้อ่านได้คิดหาคำตอบเอง โดยผู้เขียนใช้วิธีตั้งคำถามแล้วแสดงเหตุผลสนับสนุนเพื่อโน้มน้าวผู้อ่านไปสู่คำตอบที่ต้องการ จากการศึกษาพบการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์เพื่อชี้้นำให้ผู้อ่านคิดตามกรอบค่านิยมทางสังคมที่เชื่อมโยงลักษณะทางกายภาพกับเพศซึ่งสะท้อนภาพในความคิดดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง 5

Who do you look like? Are you good-looking like your mum, well-built like your dad, fair-haired like your brother or sister or really, really tall like your great, great-grandparent? Do people say you're just like your father or just like your mother or that you take after your grandparent in every way? Or do people ask where you come from because you look so different from the rest of your family?

(Kay et al., 2023b, p. 16)

ข้อความ “Are you good-looking like your mum, well-built like your dad...?” (คุณหน้าตาดีเหมือนแม่หรือแข็งแรงเหมือนพ่อไหม) เป็นการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์เพื่อสื่อแนวคิดเกี่ยวกับภาพในความคิดต่อเพศอย่างชัดเจน โดยคำถามเหล่านี้ไม่ได้ต้องการคำตอบแต่ใช้เพื่อชี้้นำให้ผู้อ่านคิดตามกรอบค่านิยมทางสังคมที่เชื่อมโยงลักษณะทางกายภาพกับเพศ ตัวอย่างเช่น การกล่าวว่า “good-looking like your mum” สะท้อนอุดมการณ์ทางเพศซึ่งจำกัดภาพของผู้หญิงให้อยู่ในกรอบความงาม ขณะที่ “well-built like your dad” สะท้อนอุดมการณ์เพศชายที่เกี่ยวข้องกับความแข็งแรงหรือพลังกำลัง คำถามเหล่านี้ตอกย้ำภาพลักษณ์ทางเพศที่สังคมมอบหมายให้แต่ละเพศผ่านการใช้ภาษาที่ดูเหมือนเป็นการถามอย่างเป็นกันเอง แต่แท้จริงแล้วเป็นการสะท้อนภาพในความคิดต่อผู้ชายและผู้หญิงที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานในสังคม

2.3 การใช้คำแสดงทัศนภาวะ

คำว่า “ทัศนภาวะ” ตามคำนิยามของ Office of the Royal Society (2560) คือ ประเภททางไวยากรณ์ที่ใช้แสดงทัศนคติ มุมมอง จุดยืน หรือความรู้สึกของผู้เขียนต่อสิ่งที่กล่าวหรือเขียนในประโยค เช่น

การแสดงระดับของความมั่นใจหรือความเป็นไปได้ การศึกษาทัศนภาวะยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้เขียนกับผู้อื่น โดยปรากฏผ่านการใช้ถ้อยคำที่สื่อถึงภาระหน้าที่ ความผูกพัน และอำนาจของผู้เขียน รวมถึงการให้ความเคารพต่อความจริงหรือความเป็นไปได้ของข้อความนั้น จากการศึกษาพบการใช้ถ้อยคำแสดงทัศนภาวะเพื่อสื่อความเป็นไปได้ของสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อสื่อภาพในความคิดต่อผู้ขายและผู้หญิงผ่านหนังสือเรียน ดังต่อไปนี้

ตัวอย่าง 6

Girls often take photos of themselves. They do their hair, put their make-up on, look straight into the camera and 'click'.

What it means: Look at me - I'm gorgeous, fascinating and mischievous!

(Kay et al., 2023b, p. 13)

ข้อความข้างต้นแสดงการใช้คำวิเศษณ์แสดงทัศนภาวะ “often” (มักจะ) ซึ่งเป็นการตัดสินค่านิยมของผู้หญิงผ่านมุมมองผู้เขียนว่าผู้หญิงมักให้ความสำคัญกับความสวยงามภายนอกและการสร้างภาพลักษณ์เพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้อื่น ซึ่งเป็นการสะท้อนอุดมการณ์ภาพในความคิดต่อเพศที่จำกัดผู้หญิงให้อยู่ในกรอบความงามและความน่าหลงใหล อีกทั้งการที่หนังสือเรียนสรุปความหมายของการกระทำดังกล่าวว่าเป็นการส่งข้อความว่า “Look at me - I'm gorgeous, fascinating and mischievous!” (มองฉันสิ ฉันสวย น่าหลงใหล และซุกซน) แสดงให้เห็นการเหมารวมว่าผู้หญิงต้องการการยอมรับ ความสนใจ หรือคำชื่นชมจากผู้อื่น

ตัวอย่าง 7

How do you react when you look at yourself in the mirror? Do you smile or do you feel like crying? Does the idea of wearing summer clothes make you panic, or does it excite you? Body image has become a very important issue in our society. Many young women and teenage girls, in particular, are greatly influenced by the images they see in adverts, films and magazines. They go on dangerous crash diets because they want to look like the super-thin supermodels and movie stars they see and read about.

(Evans & Dooley, 2023a, p. 9)

ข้อความ “Many young women and teenage girls, in particular, are greatly influenced by the images they see in adverts, films and magazines.” (เด็กและวัยรุ่นเพศหญิงจำนวนมากได้รับอิทธิพลอย่างยิ่งจากภาพที่พวกเขาเห็นในโฆษณา ภาพยนตร์ และนิตยสาร) แสดงการใช้คำแสดงทัศนภาวะจากคำกริยาวิเศษณ์ในประโยคเพื่อสื่อถึงความมั่นใจของผู้เขียนต่อประเด็นที่กล่าวถึง โดยวลี “in particular” ทำหน้าที่เน้นย้ำกลุ่มเป้าหมายเฉพาะคือวัยรุ่นและเด็กผู้หญิง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนเชื่อว่ากลุ่มนี้ได้รับอิทธิพลจากสื่อมากที่สุด ส่วน “greatly” เพิ่มระดับความรุนแรงของผลกระทบ ทำให้ข้อความมีน้ำเสียงที่มั่นใจและหนักแน่นขึ้น

กลวิธีนี้จึงช่วยเสริมพลังให้การนำเสนอมีน้ำหนักและชี้้นำผู้อ่านให้เชื่อในมุมมองของผู้เขียนมากขึ้นได้ นอกจากนี้ข้อความดังกล่าวใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ในช่วงต้นดึงดูดอารมณ์และประสบการณ์ของผู้อ่านโดยเฉพาะผู้หญิงเข้ามาเกี่ยวข้องและนำไปสู่การยอมรับหรือตระหนักว่าสังคมกดดันผู้หญิงให้ผูกคุณค่าตนเองเข้ากับความสำเร็จตามมาตรฐาน คำถามดังกล่าวยังพาไปสู่การตระหนักว่าภาพลักษณ์ทางร่างกาย (body image) มีผลทางความรู้สึกต่อคุณค่าในตัวเองโดยไม่ต้องบอกตรง ๆ

2.4 การใช้โครงสร้างประโยค

จากการศึกษาผู้วิจัยพบการใช้โครงสร้างประโยคแสดงความขัดแย้งเพื่อทำให้อ่านคล้อยตามชุดความคิดเกี่ยวกับภาพในความคิดต่อผู้ชายและผู้หญิง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง 8

Over the years, I've travelled through time, breathed life back into dinosaurs and blown up entire planets. Today, I work at Industrial Light & Magic, but my interest in special effects goes back to my childhood. I remember seeing the alien in The War Of The Worlds zap some soldiers with a ray gun and I thought to myself, "I want to do that." My father had a home film camera and I filmed my brother pretending to be a soldier. Then I filmed some fireworks exploding. My mum went crazy when she saw it, but my dad thought it was really funny and that was all the encouragement I needed.

(Evans & Dooley, 2024, p. 45)

ข้อความ “my mum went crazy” (แม่ฉันโกรธมาก) แสดงปฏิกิริยาดอกงัวหรือความโกรธของแม่เมื่อเห็นลูกเล่นอะไรที่เสี่ยงอันตรายซึ่งในบริบทนี้คือการบันทึกภาพดอกไม้ไฟระเบิด ข้อความดังกล่าวสะท้อนภาพในความคิดต่อผู้หญิงในบทบาทแม่ได้ว่าเป็นผู้ดูแลและคอยเฝ้าระวังพฤติกรรมลูก ขณะที่ประโยค “my dad thought it was really funny” (แต่พ่อฉันกลับคิดว่ามันตลกมาก) แสดงให้เห็นว่าพ่อมองเหตุการณ์เดียวกันในมุมของความตลกเท่านั้น นอกจากนี้ประโยค “my brother pretending to be a soldier” (พี่ชายแสดงเป็นตัวละครทหาร) ยังผลิตซ้ำภาพในความคิดต่อเด็กผู้ชายที่มักเล่นสนุกในกิจกรรมเกี่ยวกับการต่อสู้ การผจญภัย หรือ กิจกรรมที่เสี่ยงอันตราย

2.5 การใช้มูลบท

Angkapanichkit (2019) กล่าวถึงมูลบทว่าเป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อข้อความที่ทำให้เข้าใจได้โดยง่ายว่ามีข้อความอื่นหรือมีเหตุการณ์อื่นเกิดขึ้นมาก่อนหน้าแล้วหรือมีเจตนาบางอย่างแฝงอยู่ในข้อความในตัวบท นอกจากนี้ แฟร์คลัฟ (Fairclough, 2003) มองว่ามูลบทเกี่ยวข้องกับวาทกรรมในแง่ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ทางสังคมวัฒนธรรมที่ผู้พูดและผู้ฟังมีส่วนร่วมซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องอำนาจและอุดมการณ์ด้วย เนื่องจากมูลบทเป็น

สิ่งที่เอื้อต่อการทำความเข้าใจในการสื่อสารโดยที่ผู้พูดไม่จำเป็นต้องพูดทุกอย่างออกมา ด้วยเหตุนี้การใช้
มูลบทจึงสามารถสื่ออุดมการณ์ไปสู่ผู้อ่านได้อย่างแนบเนียน ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 9

Seasonal affective disorder is more common in regions of the world that are farther away from the equator, and so experience great seasonal changes in daylight hours. In Northern Europe, an estimated 12 million people suffer from SAD. In the United States, approximately 4% to 6% of the population may have it and a large number have milder “winter blues.” This condition strikes mostly women in their 20s to 40s. Scientists aren’t sure why some people get seasonal affective disorder and others don’t. One theory is that some sufferers may have a biological predisposition to it.

(Dos Santos, 2015b, p. 70)

จากตัวอย่างประโยค “This condition strikes mostly women in their 20s to 40s.” (ภาวะนี้เกิดขึ้นกับผู้หญิงในช่วงอายุ 20 ถึง 40 ปี เป็นส่วนใหญ่) ใช้คำว่า “mostly” แสดงการแนวโน้มทางข้อมูลว่าผู้หญิงเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากภาวะซึมเศร้าตามฤดูกาล (*Seasonal affective disorder or SAD*) เป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม การเลือกนำเสนอว่าผู้หญิงเป็นกลุ่มผู้ป่วยสะท้อนมูลบทเกี่ยวกับภาพในความคิดต่อเพศที่เชื่อมโยงผู้หญิงเข้ากับความอ่อนไหวและความเปราะบางทางอารมณ์ เพราะถึงแม้ว่าประโยคนี้จะมีลักษณะเชิงข้อมูลแต่ก็ผลิตซ้ำภาพในความคิดที่มองว่าผู้หญิงอารมณ์แปรปรวนหรืออ่อนไหวง่าย

ตัวอย่าง 10

Ella was always different from the other girls in her school. She was more creative and ambitious. She longed to socialize with interesting new people and travel to faraway places.

(Koe & Scafaru, 2020c, p. 108)

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นมูลบทที่สะท้อนตัวอย่างภาพในความคิดต่อผู้หญิงผ่านการเปรียบเทียบ “Ella” กับ “ผู้หญิงคนอื่นในโรงเรียน” โดยประโยคระบุว่า Ella แตกต่างจากคนอื่นเพราะเธอมีความคิดสร้างสรรค์และมีความทะเยอทะยานมากกว่า ซึ่งแฝงสมมติฐานว่าเด็กผู้หญิงทั่วไปในโรงเรียนมักไม่ค่อยมีความคิดสร้างสรรค์หรือความทะเยอทะยาน และมีแนวโน้มจะอยู่ในขอบเขตจำกัดของสังคม เช่น สนใจชีวิตเรียบง่ายหรือเรื่องภายในบ้าน การใช้คำว่า “different from the other girls” จึงมีมูลบทว่ามาตรฐานของผู้หญิงทั่วไป คือ การขาดความกล้าที่จะฝันหรือความมุ่งมั่นในชีวิตนอกกรอบ ขณะที่ Ella เป็นข้อยกเว้นที่กล้าแตกต่าง อยากเข้าสังคม (longed to socialize) และต้องการออกไปผจญภัย (travel to faraway places) การนำเสนอเช่นนี้จึงสะท้อนอุดมการณ์ทางเพศแบบดั้งเดิมที่มักจำกัดบทบาทของผู้หญิงให้อยู่ในพื้นที่ปลอดภัยและมองว่าการมีความทะเยอทะยานหรือใฝ่ฝันไกลเป็นลักษณะที่ไม่ปกติธรรมดาสำหรับผู้หญิง

3. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายและผู้หญิง (Gender Relations)

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายและผู้หญิง หมายถึง ระบบความคิดหรือค่านิยมทางสังคมที่กำหนดรูปแบบ ความคาดหวัง และอำนาจในความสัมพันธ์ระหว่างเพศชายและเพศหญิง จากการศึกษาผู้วิจัยพบ กลวิธีทางภาษาที่ใช้นำเสนอความคิดย่อยนี้ 3 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำศัพท์ การใช้โครงสร้างประโยค และการใช้อุปลักษณ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 การใช้คำศัพท์

จากการศึกษาพบการเลือกใช้คำศัพท์แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายและผู้หญิง ดังต่อไปนี้

ตัวอย่าง 11

*Greg Mortenson hates to be called a **hero**, but in the mountains of Pakistan and Afghanistan, that is what people call him. He has helped them to build more than sixty schools and this has changed the lives of many young people, especially the girls.*

(Kay et al., 2023b, p. 64)

ข้อความดังกล่าวใช้คำศัพท์ยกย่องผู้ชายผ่านคำว่า “hero” (วีรบุรุษ) ซึ่งสะท้อนภาพลักษณ์ของผู้ชายในฐานะผู้ช่วยเหลือและผู้เปลี่ยนแปลงสังคม ขณะเดียวกันการระบุว่าเขาได้ช่วยให้เด็กผู้หญิงมีโอกาสทางการศึกษามากขึ้นยังตอกย้ำบทบาทของผู้หญิงในฐานะผู้รับการช่วยเหลือ กลวิธีดังกล่าวจึงสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายและผู้หญิงได้ว่าผู้ชายเป็นผู้สร้างและผู้มอบโอกาสให้ผู้หญิงโดยเฉพาะด้านการศึกษา ตอกย้ำภาพผู้ชายเป็นผู้ปกป้องหรือผู้มีอำนาจเหนือกว่าในสังคม ส่วนผู้หญิงคือผู้ขาดโอกาสหรือถูกจำกัดโอกาสทางการศึกษาจนต้องอาศัยการเข้ามาช่วยเหลือจากผู้ชาย

ตัวอย่าง 12

*Sister Rosetta has been an **inspiration** for many musicians. Little Richard, Elvis Presley, Johnny Cash, and many other musicians have said that Tharpe's musical influence helped to shape their careers. While there have been many great rock 'n' roll musicians since Rosetta Tharpe, she remains known as the first.*

(Koe & Scafaru, 2020b, p. 35)

ตัวอย่างกล่าวถึง Sister Rosetta Tharpe ในฐานะ “inspiration” (แรงบันดาลใจ) ทางดนตรีให้กับนักดนตรีหลายคน ซึ่งการที่ Tharpe เป็นผู้หญิงผิวดำในวงการดนตรีร็อกแอนด์โรลยุคแรกซึ่งผู้ชายครองพื้นที่เกือบทั้งหมดและมีการเปรียบเทียบกับศิลปินชายที่มีชื่อเสียง เช่น Little Richard, Elvis Presley, Johnny Cash ก็แสดงให้เห็นนัยทางเพศแฝงอยู่ กล่าวคือ การทำท่ายอดุมการณ์เพศดั้งเดิม โดยปกติความเป็นศิลปินร็อกมักผูกกับความเป็นชาย ความแข็งแรง และความกล้าทำท่าย แต่ข้อความนี้ยกย่อง Tharpe ว่าเป็น “the first” (คนแรก) ของร็อกแอนด์โรล แสดงการทลายกรอบความเชื่อว่าผู้ชายเท่านั้นที่เป็นผู้นำและเป็นต้นแบบ

ในแนวนอนตรีนี้ นอกจากนั้นการยอมรับบทบาทสตรีในพื้นที่ชายเป็นใหญ่และการที่ศิลปินชายชื่อดังยอมรับอิทธิพลของเธอแสดงถึงการยอมรับว่าผู้หญิงก็มีบทบาทนำในการสร้างวัฒนธรรมดนตรีได้เช่นกัน

3.2 การใช้โครงสร้างประโยค

จากการศึกษาวิเคราะห์ผู้วิจัยพบการใช้โครงสร้างแสดงความสัมพันธ์เพื่อสื่อความคิดย่อยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายและผู้หญิง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตัวอย่าง 13

Reed Richards is a genius and he is the leader of the Fantastic Four. He's the husband of Susan Storm and he can change his body into any Shape. He can become thinner than a needle or stretch about 3 miles.

Susan Storm is the second in command. She's beautiful and powerful, but she can be very dangerous to her enemies. How? She can disappear at any time. She's Reed Richards' wife.

(Evans & Dooley, 2020a, p. 28)

ตัวอย่างข้างต้นบรรยายตัวละครชาย Reed Richards ว่าเป็นอัจฉริยะและเป็นผู้นำด้วยคุณสมบัติด้านสติปัญญา (genius) ซึ่งแสดงภาพในความคิดต่อผู้ชายในบทบาทผู้นำที่มีอำนาจตัดสินใจและมีคุณค่าด้านความสามารถ ขณะที่ตัวละครหญิง Susan Storm ซึ่งเป็นตำแหน่งรองในทีม (the second in command) กลับบรรยายแบบเน้นรูปลักษณ์ภายนอก เช่นในประโยค “She's beautiful and powerful, but she can be very dangerous to her enemies.” (เธอสวยและทรงพลัง แต่เธออาจเป็นอันตรายอย่างมากต่อศัตรู) แสดงการให้ความสำคัญกับความงามมากกว่าความสามารถของผู้หญิง นอกจากนี้การบรรยาย Reed Richards ก่อนแล้วจึงแนะนำ Susan Storm ในฐานะภรรยาของเขาเป็นการใช้โครงสร้างประโยคแสดงความสัมพันธ์ของตัวละครชายและหญิงเพื่อกำหนดอัตลักษณ์ของผู้หญิงผ่านความสัมพันธ์กับผู้ชายแทนที่จะนำเสนอในฐานะบุคคลอิสระ ข้อความดังกล่าวจึงสะท้อนภาพในความคิดต่อผู้ชายที่มีความเป็นผู้นำและมีสติปัญญา ขณะที่ผู้หญิงแม้มีอำนาจและความสามารถแต่ก็มักนำเสนอที่รูปลักษณ์และสถานะความสัมพันธ์กับผู้ชาย

3.3 การใช้อุปลักษณ์

Angkapanichkit (2019) อธิบายว่าการใช้อุปลักษณ์เป็นกลวิธีทางภาษารูปแบบหนึ่งที่ผู้เขียนใช้เพื่อสร้างจินตภาพและเพิ่มพลังในการสื่อความหมายให้แก่ผู้อ่าน โดยการพรรณนาเชิงเปรียบเทียบช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นภาพ เข้าใจแนวคิดของผู้เขียนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และทำให้การถ่ายทอดความคิดมีความน่าสนใจและมีชีวิตชีวามากขึ้นด้วย จากการศึกษาหนังสือเรียนพบว่ามีการใช้อุปลักษณ์เชิงมนทัศน์เพื่อสื่อแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายและผู้หญิง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 14

In any book, cartoon or film we all love to see the heroes defeat the villains, save the world, win the girl and live happily ever after. But just between you and me, don't we feel a little bit sorry for the villains as well?

(Evans & Dooley, 2020a, p. 4)

จากตัวอย่างข้างต้น ประโยค “In any book, cartoon or film we all love to see the heroes defeat the villains, save the world, win the girl and live happily ever after.” (ไม่ว่าจะเป็นในหนังสือ การ์ตูน หรือภาพยนตร์ เราทุกคนต่างชื่นชอบที่จะได้เห็นเหล่าฮีโร่เอาชนะเหล่าร้าย ช่วยโลก พิชิตใจหญิงสาว และใช้ชีวิตอย่างมีความสุขตลอดไป) ใช้วลี “win the girl” ซึ่งเป็นสำนวนที่ใช้อย่างแพร่หลายและผู้เขียนอาจใช้ไปตามความเคยชิน อย่างไรก็ตาม วลีดังกล่าวผลิตซ้ำอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ เนื่องจากข้อความแสดงการใช้อุปลักษณ์ที่สะท้อนแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิง ซึ่งเปรียบเทียบได้มาซึ่งความรักระหว่างชายหญิงเป็นเหมือนการแข่งขัน โดยนำคำว่า “win” ที่หมายถึง “ชนะ” ในเกมหรือการต่อสู้ มาใช้กับ “the girl” แสดงการมองผู้หญิงในฐานะรางวัลหรือเป้าหมายของผู้ชายมากกว่าการเป็นคู่รักที่เท่าเทียมกัน อุปลักษณ์นี้จึงสะท้อนอุดมการณ์ความสัมพันธ์แบบชายเป็นใหญ่ (patriarchal ideology) ที่ยึดโยงบทบาทของผู้ชายในฐานะผู้กระทำหรือผู้พิชิตและบทบาทของผู้หญิงในฐานะผู้ถูกเลือกหรือวัตถุแห่งความปรารถนา

ผลการวิเคราะห์กวีปฏิบัติทางวาทกรรม

อุดมการณ์ทางเพศอันประกอบด้วยบทบาทและหน้าที่ของผู้ชายและผู้หญิง ภาพในความคิดต่อผู้ชายและผู้หญิง และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายและผู้หญิง แฝงอยู่ในตัวบทหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษ พื้นฐานระดับมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งเป็นวาทกรรมที่ผ่านการตรวจประเมินคุณภาพทางวิชาการและความถูกต้องเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด โดยรัฐผลิตขึ้นในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ซึ่งทำให้สารหรือตัวบทที่อยู่ในหนังสือเรียนคงทนมาก อุดมการณ์หรือชุดความคิดที่แฝงอยู่ในหนังสือเรียนจึงผลิตซ้ำได้อย่างไม่จำกัดและสามารถกระจายไปสู่ผู้เรียนในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยได้อย่างทั่วถึงและไม่เสียค่าใช้จ่ายตามนโยบายของรัฐ สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าหนังสือเรียนเป็นวาทกรรมที่ผูกขาดโดยอำนาจรัฐ เนื่องจากเป็นองค์กรเดียวที่สามารถเข้ามาควบคุมการผลิตและกระจายตัวบทได้ วาทกรรมหนังสือเรียนจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของสารทางอุดมการณ์ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อปลูกฝังชุดความคิดบางประการไปสู่ผู้อ่านหรือผู้เรียนเป้าหมายที่เป็นเยาวชน อันจะนำไปสู่การขัดเกลาให้เป็นไปตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์และเอื้อประโยชน์แก่รัฐให้สามารถจัดระเบียบสังคมไปในทิศทางที่รัฐต้องการได้โดยง่าย

ในอีกแง่หนึ่ง หนังสือเรียนยังเป็นการสื่อสารที่มีลักษณะเป็น “ปริศนาการสั่งสอน” กล่าวคือ มิได้มีจุดประสงค์เพียงเพื่อถ่ายทอดความรู้เชิงวิชาการเท่านั้น แต่ยังมุ่งปลูกฝังความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งรอบตัวตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตนและการดำรงชีวิตในสังคมให้แก่ผู้เรียนด้วย โดยมีครูทำหน้าที่เป็น

ผู้ส่งสารซึ่งมักอยู่ในสถานะที่มีอำนาจเหนือกว่าผู้เรียนที่เป็นผู้รับสาร ส่งผลให้เนื้อหาและอุดมการณ์ที่ถ่ายทอดผ่านครูเป็นสิ่งที่ผู้เรียนมีแนวโน้มจะเชื่อถือ ยอมรับ และปฏิบัติตามโดยปราศจากการโต้แย้ง โดยสรุปแล้ว ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ทั้งในกระบวนการผลิตและการใช้หนังสือเรียนมีลักษณะร่วมกัน คือ ผู้ส่งสารในทุกบริบทของการสื่อสารล้วนอยู่ในสถานภาพที่มีอำนาจเหนือกว่าผู้รับสารทั้งสิ้น

ผลการวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม

โวดัก (Wodak, 1997) ได้อธิบายไว้ว่า ความเป็นชายและความเป็นหญิงมิได้มาโดยธรรมชาติ แต่ถูกกำหนดและเรียนรู้ในสังคมวัฒนธรรม ความเป็นชายและความเป็นหญิงจึงอาจแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมและอาจเปลี่ยนแปลงได้ ผลการศึกษาวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมในงานวิจัยนี้พบว่า การสื่ออุดมการณ์ทางเพศผ่านหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษได้รับอิทธิพลจากการประกอบสร้างทางสังคมเกี่ยวกับเพศ ระบบชายเป็นใหญ่ แนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคและสตรีนิยม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ระบบความคิดเกี่ยวกับปิตาธิปไตย (patriarchy) หรือระบบชายเป็นใหญ่เป็นแนวคิดที่มีมาแต่อดีต และยังคงดำรงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน เสนาะ เจริญพร (Charoenporn, 2548) ได้กล่าวถึง “ปิตาธิปไตย” ไว้ว่าแต่เดิมหมายถึง “อำนาจของบิดา” แต่ในปัจจุบันหมายถึง “ระบบชายเป็นใหญ่” โดยอาศัยอำนาจของบิดาเป็นรากฐานของเพศชายโดยรวม ปิตาธิปไตยเป็นอำนาจที่แผ่ร่นอยู่กับสิ่งอื่น ๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ กฎหมาย มีอำนาจครอบคลุมบทบาท พฤติกรรม รวมถึงวิถีคิดของทั้งเพศหญิง เพศชาย และเพศอื่น ๆ ด้วย อย่างไรก็ตาม แม้แนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคและสตรีนิยมจะเข้ามามีอิทธิพลมากขึ้นในสังคมปัจจุบัน ระบบความคิดเกี่ยวกับชายเป็นใหญ่ก็ยังคงมีอิทธิพลต่อการนำเสนออุดมการณ์ทางเพศผ่านหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษที่ใช้ในประเทศไทย การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้แสดงให้เห็นวิถีคิดหรือแบบแผนปฏิบัติอันมีแนวโน้มที่จะให้คุณค่าความสำคัญแก่เพศชายเหนือกว่าเพศหญิงอย่างเป็นระบบโดยแทรกซึมอยู่ในทุกความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชีวิตประจำวัน ดังเช่นแสดงให้เห็นในกลวิธีการใช้คำศัพท์ปรากฏร่วมกับคำที่ใช้สื่อถึงผู้ชายและผู้หญิง จำแนกตามประเภทของคำศัพท์ในตารางที่ 1 เพื่อสื่อความคิดย่อยเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของผู้ชายและผู้หญิงในสังคม โดยหนังสือเรียนนำเสนอผู้ชายร่วมกับพื้นที่กว้างใหญ่ ทำหาย หรือมีมิติของอำนาจ เช่น the woods (ป่า) แสดงถึง การผจญภัย, war (สงคราม) แสดงถึง อำนาจหรือความกล้าหาญ, the shore (ชายฝั่ง) แสดงถึง พรมแดนหรือการสำรวจ, the international space station (สถานีอวกาศ) แสดงถึง ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ สิ่งเหล่านี้สะท้อนความคิดว่าผู้ชายเป็นผู้กล้า ผู้พิชิต ผู้นำ หรือผู้สร้างโลก แต่นำเสนอผู้หญิงร่วมกับพื้นที่ขนาดเล็กและใกล้บ้าน เช่น the greengrocer's (ร้านขายผัก), the local primary school (โรงเรียนประถมในท้องถิ่น), a bank (ธนาคาร) ซึ่งทั้งหมดเป็นพื้นที่ในชุมชน สะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงอยู่ในพื้นที่ปลอดภัยและผูกพันกับบทบาทผู้ดูแลหรือผู้สนับสนุนในขอบเขตที่แคบกว่าผู้ชาย อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบการนำเสนอมุมมองที่หลากหลายเกี่ยวกับผู้หญิงซึ่งสะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคและสตรีนิยม

เช่น การกล่าวถึงค่านามแสดงอาชีพ “pilot” (นักบิน) หรือ “foot soldiers” (ทหารเดินเท้า) และค่านามแสดงพื้นที่อย่าง “US Navy” (กองทัพอเมริกา) หรือ “a construction company” (บริษัทก่อสร้าง) แสดงความพยายามนำเสนอให้ผู้หญิงไม่ถูกจำกัดอยู่กับบทบาทเดิมอย่างแม่บ้าน หรือ ผู้ดูแล แต่นำเสนอภาพของผู้หญิงที่ประกอบอาชีพหลากหลาย อยู่ในพื้นที่อันตราย หรือห่างไกลบ้านซึ่งแตกต่างจากแบบแผนดั้งเดิม

โดยสรุป อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ยังคงฝังรากลึกและผลิตซ้ำผ่านหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษในประเทศไทย โดยมีการแบ่งแยกพื้นที่ทางสังคมอย่างชัดเจนดังกล่าวข้างต้น อย่างไรก็ตาม การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้พบร่องรอยความเสมอภาคและแนวคิดสตรีนิยมแทรกซึมอยู่ในเนื้อหาผ่านการนำเสนอภาพลักษณ์ใหม่ของผู้หญิงในอาชีพที่เคยเป็นพื้นที่เฉพาะของผู้ชาย เช่น นักบิน ทหาร หรือวิศวกรในบริษัทก่อสร้าง ถือเป็นความพยายามในการทำลายกรอบเดิมและขยายขอบเขตบทบาททางเพศให้หลากหลายและเท่าเทียมกันมากขึ้น

บทสรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาค้นคว้าความคิดย่อยเกี่ยวกับอุดมการณ์ทางเพศ 3 ประการ คือ (1) บทบาทและหน้าที่ของผู้ชายและผู้หญิง (2) ภาพในความคิดต่อผู้ชายและผู้หญิง และ (3) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายและผู้หญิง โดยความคิดย่อยดังกล่าวถ่ายทอดผ่านกลวิธีทางภาษา 7 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำศัพท์ การใช้คำแสดงทัศนภาวะ การใช้โครงสร้างประโยค การใช้อุปมาอุปไมย การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ การใช้มูลบท และการใช้สัทพยางค์ ผลการศึกษากลวิธีทางภาษาค้นคว้าครั้งนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาในงานของ Sukwisith (2011), Jaithiangtham (2013) และงานของ Klinanon (2019) กล่าวคือ งานวิจัยดังกล่าวพบการใช้กลวิธีระดับตัวบทสื่อความคิดที่เป็นความรู้หรือความจริงผ่านการบรรยายลักษณะตัวละคร ฉาก หรือสถานการณ์ในบทอ่านซึ่งทำให้การสื่ออุดมการณ์แบบยลมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังพบการใช้กลวิธีระดับสัทพยางค์ที่ใช้ตัวบทอื่นแทรกเข้ามาในวาทกรรมและทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทหนึ่งกับตัวบทอื่นเพื่อสนับสนุนความคิดที่ผู้แต่งหรือผู้เรียบเรียงหนังสือเรียนต้องการสื่อไปยังผู้อ่านด้วย อย่างไรก็ตามงานวิจัยข้างต้นพบกลวิธีทางภาษาที่ต่างไปจากงานวิจัยครั้งนี้อีกหลายกลวิธี เช่น การใช้ส่วนประกอบของหนังสือเรียน เป็นต้น

ในส่วนของการศึกษาค้นคว้าอุดมการณ์ทางเพศผลการวิจัยดังกล่าวทั้งหมดพบการสื่อบทบาทหน้าที่และภาพในความคิดต่อผู้ชายและผู้หญิงอย่างสอดคล้องกัน คือ การสื่อภาพผู้หญิงในมุมมองที่จำกัดกว่าผู้ชาย ดังแสดงให้เห็นจากการกำหนดบทบาทหน้าที่เฉพาะเพศ กิจกรรมความสนใจ การใช้พื้นที่ และการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม งานวิจัยทั้งหมดนี้สื่อชุดความคิดที่สอดคล้องกันว่าผู้หญิงแตกต่างจากผู้ชาย และผู้หญิงอ่อนแอกว่าผู้ชาย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงระบบความคิดเกี่ยวกับเพศ เช่น ระบบชายเป็นใหญ่ ที่ปรากฏอยู่ก่อนแล้วในสังคมโลกอันเป็นสาเหตุของความไม่เท่าเทียมทางเพศมาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่าตัวบทบางส่วนของหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษในงานวิจัยนี้พยายามสื่อความคิดเพื่อโต้แย้งความคิดกระแสหลักโดยการนำเสนอบทบาทของผู้หญิงในมุมมองที่กว้างขึ้น เช่น การนำเสนอภาพของผู้หญิงในการเป็นผู้นำ

การเปลี่ยนแปลง ผู้ก่อตั้ง หรือผู้ที่มิมีบทบาทสำคัญในบริบทหรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งในสังคม สิ่งเหล่านี้อาจเป็นสัญญาณที่ดีว่าหนังสือเรียนในประเทศไทยกำลังเปลี่ยนทิศทางการนำเสนอความเป็นชาย และความเป็นหญิงให้รอบด้านและเท่าเทียมกันมากขึ้น

References

- Angkapanichkit, J. (2019). *Discourse analysis* (2nd ed.). Thammasat University Press.
- Blair, T. E. (2007). *A Glossary of terms in gender and sexualities* (2nd ed.). The Southeast Asian Consortium on Gender, Sexuality and Health, Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University.
- Bureau of Academic Affairs and Educational Standards. (2017). *Basic education core curriculum, B.E. 2551 (2008)*. The Printing House of the Cooperative Federation of Agricultural Thailand.
- Campbell, R., Matcalf, R., & Benne, R. (2021a). *Go beyond 4*. Macmillan Publishers.
- Campbell, R., Matcalf, R., & Benne, R. (2021b). *Go beyond 5*. Macmillan Publishers.
- Campbell, R., Matcalf, R., & Benne, R. (2021c). *Go beyond 6*. Macmillan Publishers.
- Charoenporn, S. (2005). *Phuying kap sangkom nai wannakam thai yuk fong sabu* [Women and society in Thai literature during the era of economic bubble]. Matichon.
- Dos Santos, M. (2015a). *New world 4*. Thai Watana Panich.
- Dos Santos, M. (2015b). *New world 5*. Thai Watana Panich.
- Dos Santos, M. (2015c). *New world 6*. Thai Watana Panich.
- Evans, V., & Dooley, J. (2019). *Upload 5*. Aksorn Charoen Tat ACT.
- Evans, V., & Dooley, J. (2020a). *Upload 4*. Aksorn Charoen Tat ACT.
- Evans, V., & Dooley, J. (2020b). *Upload 6*. Aksorn Charoen Tat ACT.
- Evans, V., & Dooley, J. (2023a). *Upbeat 4*. Aksorn Charoen Tat ACT.
- Evans, V., & Dooley, J. (2023b). *Upbeat 6*. Aksorn Charoen Tat ACT.
- Evans, V., & Dooley, J. (2024). *Upbeat 5*. Aksorn Charoen Tat ACT.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Routledge.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. Routledge.
- Hongladarom, K., & Chauksuvanit, T. (2008). *Watchana patibat sat* [Pragmatics]. Academic Publications Project, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.
- Jaithiangtham, J. (2013). *Gender and sexuality discourse analysis in secondary school's Thai textbooks* [Master's thesis, Thammasat University]. TU Digital Collections. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:100149

- Kay, S., Jones, V., & Brayshaw, D. (2023a). *Focus 2*. Thai Watana Panich.
- Kay, S., Jones, V., & Brayshaw, D. (2023b). *Focus 3*. Thai Watana Panich.
- Klinaon, A. (2019). *Ideologies in junior high schools' English language textbooks: A critical discourse analysis* [Master's thesis, Naresuan University]. NU Intellectual Repository. <https://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/3919/3/61062700.pdf>
- Koe, T., & Scafaru, M. (2020a). *New frontiers 4*. Compass Publishing.
- Koe, T., & Scafaru, M. (2020b). *New frontiers 5*. Compass Publishing.
- Koe, T., & Scafaru, M. (2020c). *New frontiers 6*. Compass Publishing.
- Methitham, P. (2017). *Phasaangkit: Mayakhati amnat lae kankhopngam* [English: Myth, power, and domination]. Naresuan University Press.
- Office of the Royal Society. (2015, 1 September). *Karn baeng phak thang phumisat* [Geographical regionalization]. <http://legacy.orst.go.th/?knowledges=การแบ่งภูมิภาคทางภูมิเศ>.
- Office of the Royal Society. (2017). *Dictionary of linguistic terms (general linguistics), Royal Institute edition*. Abiz Inter Group.
- Panpothong, N. (2013). *Critical discourse analysis in linguistics: Concepts and applications in Thai discourse studies*. Academic Publications Project, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.
- Puapattanakun, C. (2013). *The relationship between language and ideologies in the discourse of fortune telling: A critical discourse analysis* [Doctoral dissertation, Chulalongkorn University]. CUIR. <https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.2013.1694>
- Rangseepanya, T., & Srikoon, S. (2023). The relationship between language and ideology in femininity discourse in junior high school's literature appreciation textbooks. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 41(1), 50-95. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/HUSO/article/view/268578>
- Reilly, P., Uminska, M., & Michalowski, B. (2023). *Focus 1*. Thai Watana Panich.
- Sukwisith, W. (2011). *The relationship between language and ideologies in the Thai language textbooks for the elementary school curriculum B.E.2503-2544: A critical discourse analysis* [Doctoral dissertation, Chulalongkorn University]. CUIR. <https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.2011.2072>
- Van Dijk, T. A. (1998). *Ideology: A multidisciplinary approach*. The Cromwell Press.
- Van Dijk, T. A. (2006). Discourse and manipulation. *Discourse & Society*, 17(2), 359-383. <https://doi.org/10.1177/0957926506060250>
- Wodak, R. (1997). *Gender and discourse*. Sage Publications.